

КЛІНІЧНА ФАРМАКОЛОГІЯ АНТИБІОТИКІВ

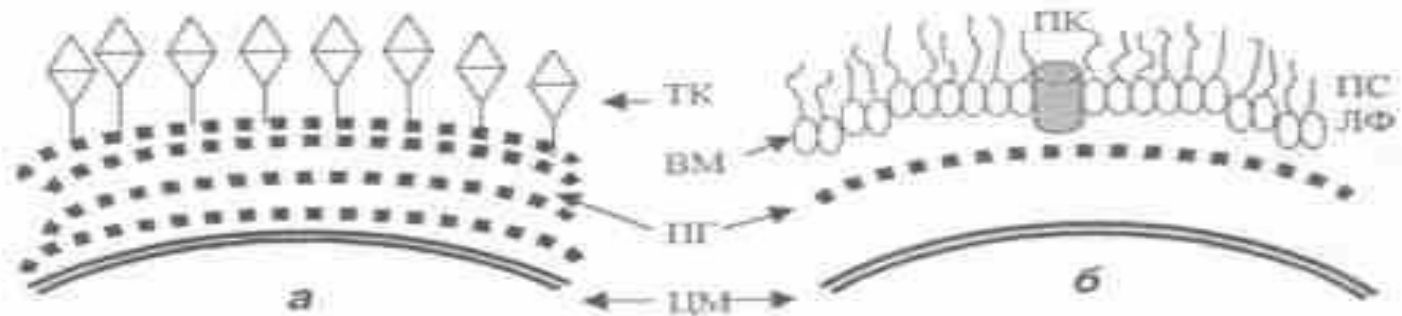
Тактика вибору антибіотиків

- *I етап – залежність від збудника запального процесу*
- **Варіанти вибору:**
  - **ІДЕАЛЬНИЙ ВАРІАНТ** - ситуація, при якій збудник захворювання та його чутливість до антимікробного препарату відомі лікарю.
  - **ЙМОВІРНИЙ ВАРІАНТ** - базується на досвіді лікаря, його звичках до вибору препарата.
  - **ЕМПІРИЧНИЙ ВАРІАНТ** - науково обгрунтований вибір препарата, що базується на епідеміологічних даних про етіологічну роль збудників різних захворювань та їх чутливість до АБ в даний час, в даній країні.

Грамположительные бактерии – окраска по Граму **фиолетового** цвета, грамотрицательные – **красного**

Рис. 2. Схематическое строение внешних структур грамположительных (а) и грамотрицательных (б) микроорганизмов.

ЦМ – цитоплазматическая (внутренняя) мембрана, представляющая собой липидный бислой; ПГ – пептидогликан, каркасная структура, представляющая собой параллельные цепи их молекул аминсахаров, связанных поперечными сшивками пептидной природы. Однослойная у грамотрицательных бактерий, многослойная – у грамположительных; ВМ – внешняя мембрана, уникальная структура грамотрицательных бактерий. По химической структуре является липополисахаридом (ЛПС – биологический полимер, состоящий из липидного фрагмента – ЛФ и полисахаридной цепи – ПС). Липополисахаридный слой непроницаем для гидрофильных веществ, их транспорт осуществляется через пориновые каналы – ПК; ТК – слой тейхоевых (липотейхоевых, тейхуроновых) кислот.

ТОНКОСТЕННЫЕ, ГРАМОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ БАКТЕРИИ		ТОЛСТОСТЕННЫЕ, ГРАМПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ БАКТЕРИИ	
Менингококки		Пневмококки	
Гонококки		Стрептококки	
Вейлонеллы		Стафилококки	
Палочки		Палочки	
Вибрионы		Бациллы*	
Кампилобактерии, Хеликобактерии		Клостридии*	
Спириллы		Коринебактерии	
Спирохеты		Микобактерии	
Риккетсии		Бифидобактерии	
Хламидии		Актиномицеты	

*Расположение спор: 1 – центральное, 2 – субтерминальное, 3 – терминальное.

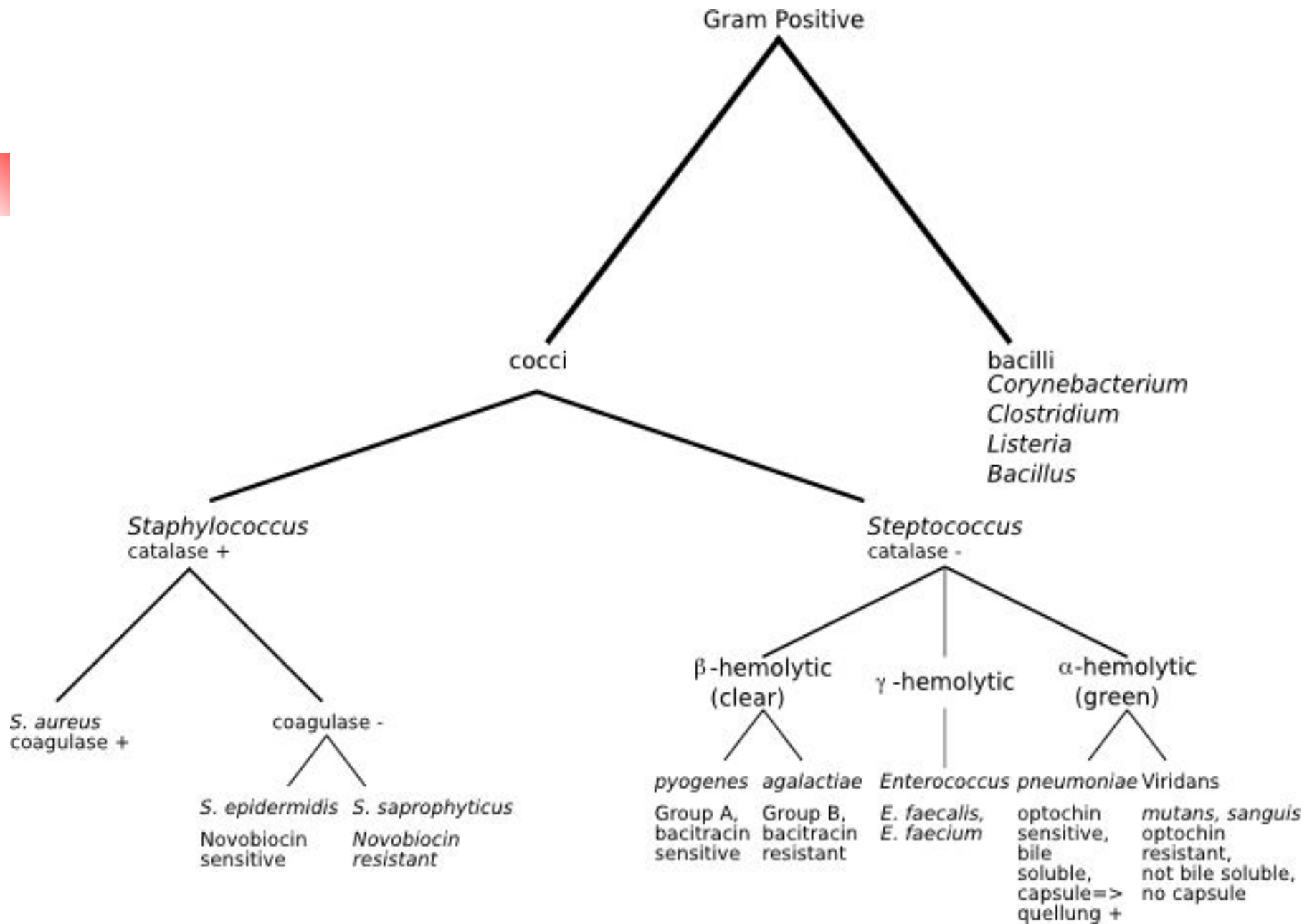
Рис. 3.2. Основные формы бактерий

Грампозитивні бактерії

- Spp. Staphylococcus, Streptococcus, Enterococcus, Bacillus, Corynebacterium, Nocardia, Clostridium, Actinobacteria, and Listeria, Mycoplasma.

Грамнегативні бактерії

- Escherichia coli, Salmonella, Shigella, та інші Enterobacteriaceae, Pseudomonas, Moraxella, Helicobacter, Stenotrophomonas, Bdellovibrio, acetic acid bacteria, Legionella, cyanobacteria, spirochaetes.
- Медично значимі грамнегативні коки, що викликають **інфекції**, які передаються **статевим шляхом** (Neisseria gonorrhoeae), **менінгіти** (Neisseria meningitidis), та **респіраторні синдроми** (Moraxella catarrhalis).
- Інші грамнегативні бактерії також можуть викликати **респіраторні захворювання** (Haemophilus influenzae, Klebsiella pneumoniae, Legionella pneumophila, Pseudomonas aeruginosa), **проблеми з боку сечовивідної системи** (Escherichia coli, Proteus mirabilis, Enterobacter cloacae, Serratia marcescens), та **шлунково-кишкового тракту** (Helicobacter pylori, Salmonella enteritidis, Salmonella typhi).

Gram Negative

coccobacilli

- H. influenzae* - X & V factors required
- B. pertussis* - growth on Bordet-Gengou medium, oxidase +
- Brucella* spp. - aerobic
- F. tularensis* - requires cysteine for growth
- P. multocida* - oxidase +, catalase +
- L. pneumophila* - growth on charcoal yeast agar with iron and cysteine

cocci=*Neisseria* spp.

N. meningitidis
glucose
and maltose +

N. gonorrhoeae
glucose +

bacilli

Lactose +

Fast fermenter
Klebsiella
urease +
E. coli, indole +
Enterobacter

Slow fermenter
Citrobacter
Serratia
Others

Lactose -

Oxidase +
V. cholerae
glucose +
P. aeruginosa

Urease +
P. mirabilis
H. pylori
grows on
campy agar

Oxidase -

Urease -
Y. pestis, bipolar staining
Y. enterocolitica, motile at 25°C, non-motile at 37°C
C. jejuni, grows on campy agar
S. dysenteriae, non-motile
Salmonella spp. motile & produces H₂S

Strict anaerobe
B. fragilis

Анаероби

- spp. Bacteroides, Fusobacterium, Butyrivibrio, Methanobacterium, Clostridium– при наявності кисню ГИНУТЬ,
- молочнокислі і маслянокислі бактерії належать до групи аеротолерантних анаеробів.

Анаероби

- **Грам-негативні анаероби:**
- Bacteroides, Fusobacterium, Porphyromonas, Prevotella
- **Грам-позитивні анаероби:**
- Actinomyces, Clostridium: C. perfringens, C. botulinum, C. tetani, and C. difficile; Peptostreptococcus, Propionibacterium

АТИПОВІ ЗБУДНИКИ

- *Chlamydophila pneumoniae*
- *Chlamydophila psittaci*
- *Coxiella burneti*
- *Francisella tularensis*
- *Legionella pneumophila*
- *Mycoplasma pneumoniae*

Overview of Bacterial infections

Bacterial meningitis

- *Streptococcus pneumoniae*
- *Neisseria meningitidis*
- *Haemophilus influenzae*
- *Streptococcus agalactiae*
- *Listeria monocytogenes*

Otitis media

- *Streptococcus pneumoniae*

Pneumonia

Community-acquired:

- *Streptococcus pneumoniae*
- *Haemophilus influenzae*
- *Staphylococcus aureus*

Atypical:

- *Mycoplasma pneumoniae*
- *Chlamydia pneumoniae*
- *Legionella pneumophila*

Tuberculosis

- *Mycobacterium tuberculosis*

Skin infections

- *Staphylococcus aureus*
- *Streptococcus pyogenes*
- *Pseudomonas aeruginosa*

Sexually transmitted diseases

- *Chlamydia trachomatis*
- *Neisseria gonorrhoeae*
- *Treponema pallidum*
- *Ureaplasma urealyticum*
- *Haemophilus ducreyi*

Eye infections

- *Staphylococcus aureus*
- *Neisseria gonorrhoeae*
- *Chlamydia trachomatis*

Sinusitis

- *Streptococcus pneumoniae*
- *Haemophilus influenzae*

Upper respiratory tract infection

- *Streptococcus pyogenes*
- *Haemophilus influenzae*

Gastritis

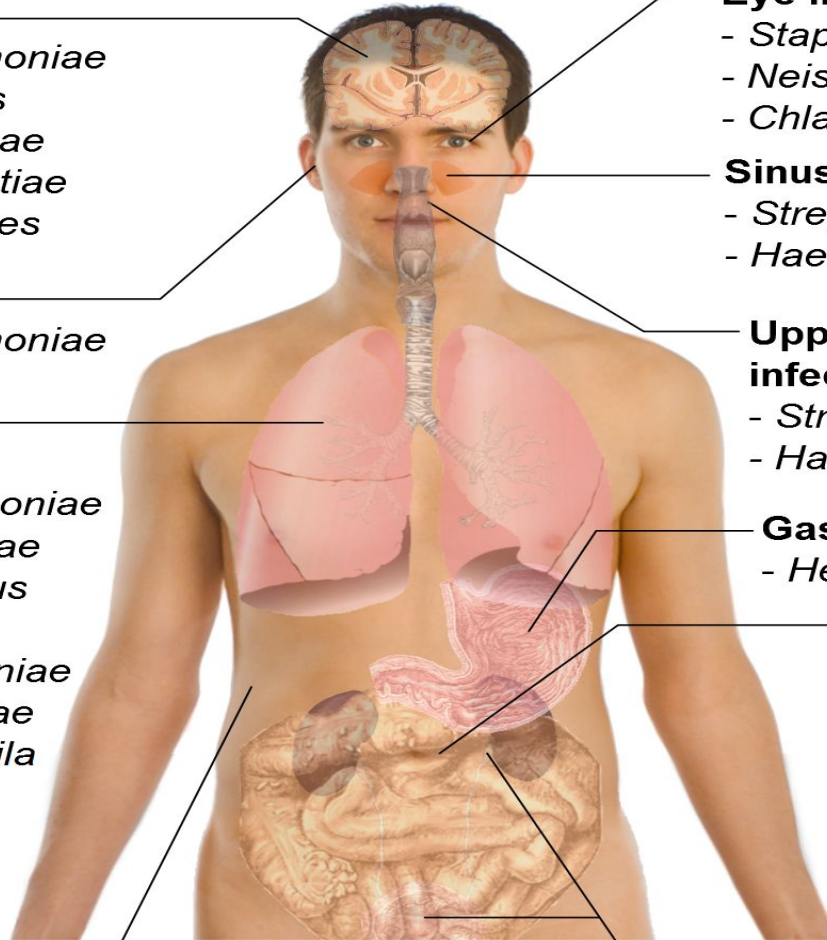
- *Helicobacter pylori*

Food poisoning

- *Campylobacter jejuni*
- *Salmonella*
- *Shigella*
- *Clostridium*
- *Staphylococcus aureus*
- *Escherichia coli*

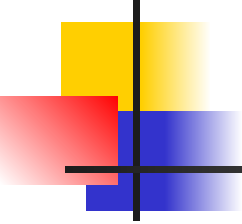
Urinary tract infections

- *Escherichia coli*
- Other Enterobacteriaceae
- *Staphylococcus saprophyticus*
- *Pseudomonas aeruginosa*

РОЗПОДІЛ АНТИБІОТИКІВ ЗА ПЕРЕВАЖНИМ СПЕКТРОМ ДІЇ

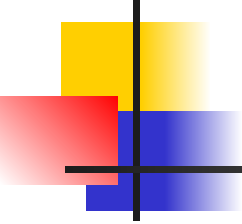
<i>Характер флори</i>	<i>Групи антибіотиків</i>
Грам (+)	пеніциліни, цефалоспорины I-II покоління, макроліди, лінкозаміни, ванкоміцин
Грам (-)	цефалоспорины III-IV покоління; аміноглікозиди III покоління (амікацин, нетілміцин); фторхінолони, поліміксини, левоміцетин, тетрацикліни
Атипова флора	макроліди, фторхінолони, тетрацикліни
Анаеробна інфекція	кліндаміцин, метронідазол

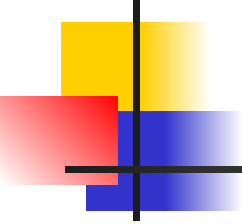
-
-
- ***ПОЗАЛІКАРНЯНА ІНФЕКЦІЯ*** –
ГРАМПОЗИТИВНА ФЛОРА, ВНУТРІКЛІТИННІ
ЗБУДНИКИ (АТИПОВА ФЛОРА)
  - ***ВНУТРІЛІКАРНЯНА ІНФЕКЦІЯ*** –
ГРАМНЕГАТИВНА ФЛОРА, СТАФІЛОКОКИ,
АНАЕРОБНІ ЗБУДНИКИ
  - ***ІНФЕКЦІЯ У ОСІБ З ТЯЖКИМИ ДЕФЕКТАМИ
ІМУНІТЕТУ*** – ЦИТОМЕГАЛОВІРУС, ГРИБКИ

КЛАСИФІКАЦІЯ АНТИБІОТИКІВ ЗА МЕХАНІЗМОМ ДІЇ

<i>Механізм дії</i>	<i>Препарати</i>	
Інгібітори синтезу клітинної стінки	Пеніциліни, цефалоспорини, монобактами карбапенеми, глікопептиди	
Інгібітори синтезу ЦМ	Поліміксини, Полієни	
Інгібітори синтезу білка в рибосомах	Зворотньо – макроліди, тетрацикліни, лево-міцетин, лінкозаміни	Незворотньо: Аміноглікозиди
Порушення синтезу ДНК	Нітрофурани, рифампіцин, похідні: нітроімідазолу, 8-оксихіноліну	
Інгібітори ДНК-гірази	Хінолони, Фторхінолони	
Модифікатори енергетичного метаболізму (фолієвих кислот)	Рифампіцин, сульфаніламід, ізоніазид	

-
-
- *II етап – залежність від бактерицидності або бактеріостатичності дії антибіотика*

-
-
- ***III етап – фармакокінетичний алгоритм залежності від концентрації в тканинах та екскреції в органах***
    - Екскреція через нирки
    - Екскреція через жовчні шляхи
    - Концентрація в нервовій системі
    - Цитокінетика – концентрація в клітинах та тканинах

- ***Переважає екскреція нирками:***

пеніциліни, цефалоспори́ни, аміноглікози́ди, ванкоміцин, фторхіноло́ни, поліміксин, сульфаніламіди, нітрофурані

- ***Переважає екскреція жовчними шляхами:***

цефтріаксон (50-60%), цефіксим (60%), цефоперазон (70%), макроліди, лі́нкоміцин, кліндаміцин, рифампіцин, тетрацикліни

- ***Ефективна концентрація в нервовій системі:***

цефалоспори́ни III покоління, фторхіноло́ни, левоміцетин, рифампіцин, метронідазол.

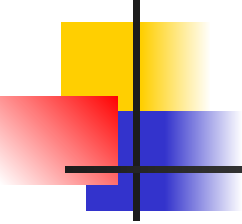
- ***Ефективна цитокінетика:*** кліндаміцин, макроліди, азаліди, фторхіноло́ни, тетрацикліни

- *IV етап – безпека препарату*

- *Правило трьох діагнозів: головний, супутній, ускладнення*
- *Алергологічний та попередній анамнез фармакотерапії*

-
-
- *V етап – соціально-економічний вибір за критеріями*
    - *Вартість лікарського препарату*
    - *Зручність використання*

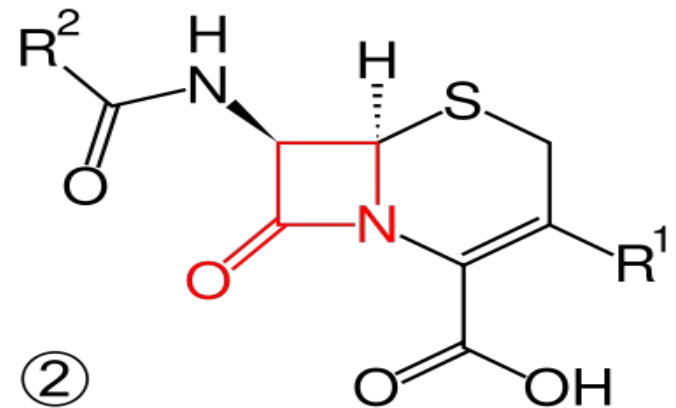
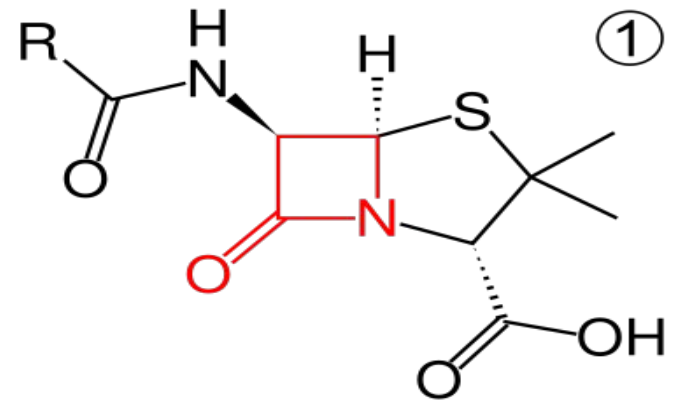
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИБІОТИКА ДЛЯ ПОДАЛЬШОЇ ТАКТИКИ

Час лікування	Стан хворого	Необхідні рішення
До 24 годин	без змін	Необхідно збільшити дозу стартового АБ
До 24 годин	погіршен ня	<u>Заміна</u> АБ на препарат з іншим спектром дії
До 48 годин	без змін	Необхідно збільшити дозу стартового АБ Можливий перехід на комбіновану терапію, додати другий АБ
До 48 годин	погіршен ня	<u>Негайна</u> заміна АБ!! на препарат другого ряду з більш широким спектром дії Можливий перехід на комбіновану терапію (з антисинегнійним АБ)

β-ЛАКТАМНІ АНТИБІОТИКИ

- Пеніциліни
- Цефалоспорины
- Монобактами
- Карбапенеми

В-лактаме кільце виділено червоним

Механізм дії

- β -лактамі антибіотики з'єднуються з **транспептидазою** (поєднує нитки муреїну між собою поперековими зв'язками) та інактивують її.
- В результаті нитки муреїну не зв'язуються між собою, не утворюється каркас стінки.
- Мікробна клітина втрачає форму, розпадається на окремі частини і гине.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕНІЦИЛІНІВ

(за Белоусовым Ю.Б., Моисеевым В.С., Лепахиним В. К., 1997)

■ ***ПРИРОДНІ ПЕНІЦИЛІНИ***

бензилпеніцилін, феноксиметилпеніцилін,
біцилін I, III, V

■ **діють на:** коки (грам+, грам-),
актиноміцети

■ **не діють:** кишкова паличка, H. influenzae,
клебсієла, сальмонела, шигела, паличка
туберкульозу, протей, синегнійна
паличка, рикетсії, віруси, найпростіші.

НАПІВСИНТЕТИЧНІ ПЕНІЦИЛІНИ

- **пеніциліназостійкі** з переважною грам (+) активністю, у тому числі, до стафілококів: метицилін (стартовий вибір при стафілококовій інфекції, 6-12 г/добу), нафцилін, оксацилін, клоксацилін, диклоксацилін, флуклоксацилін
- **широкого спектру:** грам (+) - (стрепто-, пневмокок) і грам (-) - (сальмонела, шигела, протей, кишкова паличка, менінгокок), крім синегнійної палички і пеніциліназоутворюючих стафілококів: - **амінопеніциліни:** ампіцилін, амоксицилін, гетацилін, півампіцилін, талампіцилін

НАПІВСИНТЕТИЧНІ ПЕНІЦИЛІНИ

- **активні до синьогнійної палички**, грам (-) флори - (сальмонела, шигела, протей, кишкова паличка, менінгокок), - (+бактероїди): карбеніцилін, тікарцилін, азлоцилін, мезлоцилін, піперацилін
- **переважна активність до грам (-) флори** (кишкова паличка, протей, клебсієла, сальмонела, шигела): мецилін, півмецилін, ацидоцилін, бакмецилін

- **КОМБІНОВАНІ та ЗАХИЩЕНІ пеніциліни:**

- ампіокс= ампіцилін + оксацилін (2:1)
- амоксиклав= амоксицилін + клавуланова кислота
- ампісульбін= ампіцилін + сульбактам (уназин)
- **КИСЛОТОСТІЙКІ**, але інактивуються пеніциліназою: фенетицилін, пропіцилін, інодовал

ПОБІЧНІ ДІЇ ПЕНІЦИЛІНІВ

- збудження ЦНС від високих доз (до судом), особливо у осіб похилого віку або у немовлят;
- місцеві реакції (тромбофлебіти, біль в місці ін'єкцій);
- поглиблення вже існуючої недостатності функції нирок або печінки;
- алергічні реакції;
- дисбактеріози;
- лейкопенія – оксацилін, метицилін;
- гіпокаліємія, підвищення печінкових трансаміназ – карбеніцилін, тікарцилін;
- зменшення агрегації тромбоцитів – пеніцилін, карбеніцилін, тікарцилін.

ПРОТИПОКАЗИ ДО ПЕНІЦИЛІНІВ:

- Алергічні реакції;
- Бронхообструктивні захворювання: бронхіальна астма, хронічний обструктивний бронхіт;
- Лімфопроліферативні захворювання: лімфолейкози, інфекційний мононуклеоз;
- Обережність необхідно зберігати при грибкових захворюваннях шкіри, при професійних шкідливостях, спроможних викликати різного роду алергії, важкому ураженні печінки та нирок.

КОМБІНОВАНІ ("ЗАХИЩЕНІ") ПЕНІЦИЛІНИ

Клавуланова кислота - інгібітор багатьох бактеріальних бета-лактамаз

- має бета-лактамну структуру з дуже слабкою антибактеріальною активністю.
- зв'язує і незворотно інактивує бета-лактамази, за рахунок фізико-хімічної взаємодії з ними.
- введення її до складу комбінованих препаратів захищає другий компонент (амоксицилін) від руйнування бета-лактамазами мікроорганізмів.
- При цьому спектр антимікробної активності такого комбінованого препарату розширюється за рахунок дії на більшу кількість бета-лактамазо-продукуючих штамів бактерій: стафілококів, гемофільної палички, *Moraxella catarrhalis*, *Neisseria gonorrhoeae*, *E. coli*, *Klebsiella spp*, *Salmonella spp*, *Shigella spp*.

Класифікація антибіотиків цефалоспоринового ряду

ПАРЕНТЕРАЛЬНІ	ПЕРОРАЛЬНІ
I покоління	
Цефалоридин (цепорин) Цефазолін (кефзол, цефамезин), анцеф Цефалотин (кефлін) Цефапірин (цефадин)	Цефалексин (кефлекс), орацеф,цефалак, лексин Цефрадин (велоцеф) Цефадроксил (дурацеф) цефадур,дроксил, цедрокс
II покоління	
Цефуроксим (зинацеф), зінат, кетоцеф Цефамандол (мандол) Цефметазол (цефметазон) Цефокситил (мефоксин) Цефотетан (цефотан)	Цефуроксим-аксетил (зиннат) Цефаклор (цеклор), верцеф, альфацет, цек Цефпрозил Лопакарбеф (лорабід)

Класифікація антибіотиків цефалоспоринового ряду

ПАРЕНТЕРАЛЬНІ	ПЕРОРАЛЬНІ
III покоління	
Цефотаксим (клафоран), Моксалактам (латамоксеф) Цефоперазон (цефобід), медоцеф, Цефтазидим (фортум), Цефтріаксон (роцефін), лонгацеф, Цефтизоксим (цефізон)	Цефотамет півокситил Цефподоксим (орелокс) Цефіксим Цефтибутен (седакс)
IV покоління	
Цефпіром (цефром) Цефепім (максипім)	

ПОБІЧНА ДІЯ ЦЕФАЛОСПОРИНІВ:

- Алергічні реакції;
- Парентеральне призначення ЦФ супроводжується місцевими реакціями: флебіти, ерітема, локальні болі в місцях ін'єкцій (що можна зменшити поєднанням з лідокаїном);
- ЦФ III та IV поколінь (в меншій мірі II покоління) швидко викликають порушення кишкового еубіозу з розвитком дисбактеріозу різного ступеня - від лабораторних до важких клінічних форм, навіть до псевдомембранозного коліту;
- Пошкодження синтезуючої функції кишкової флори супроводжується зниженням синтезу або утилізації вітамінів (гіповітамінозу К).
- Ураження печінки;
- Гематологічні синдроми.